

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

BASKIDA

Dr. H. Andaç DEMİRTAŞ MADRAN¹

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin (BPSÖ) (Buss ve Perry 1992) Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliliğinin incelenmesidir.

Yöntem: BPSÖ'nün Türkçeye çeviri ve geri çeviri çalışmaları yapılmış, ardından ölçek iki ayrı üniversiteden 220 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla, aynı zamanda katılımcılardan Çok Boyutlu Öfke Ölçeği'nin (Balkaya ve Şahin 2003) "öfkeyle ilgili davranışlar" alt ölçeğini doldurmaları istenmiştir.

Bulgular: Faktör analizi sonuçları, ölçeğin Türkçe formunun özgün formuyla örtüştüğünü ve fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık olmak üzere 4 faktör içerdiğini göstermektedir. Ölçeğin güvenirliliğini belirlemek amacıyla iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış, test-tekrar test güvenirliliği ve test-yarımlama güvenirliliği belirlenmiştir. Ayrıca ölçüt geçerliği de araştırılmış ve toplam puanla alt ölçeklerden elde edilen puanlar açısından herhangi bir cinsiyet farklılığı olup olmadığı da araştırılmıştır.

Sonuç: Araştırmanın bulguları, BPSÖ'nün Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir yapısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, saldırganlık, Türkçe form, uyarlama, geçerlik güvenirlilik çalışması

SUMMARY

Reliability and Validity of the Buss-Perry Aggression Questionnaire-Turkish Version

Objective: The aim of the present study was to develop and assess validity and reliability of the Turkish version of the Buss-Perry Aggression Questionnaire (BAQ).

Method: A Turkish version of the BAQ was translated from English by a bilingual individual, and then independently translated back to English items by another bilingual individual. The sample consisted of 220 students from two different universities. In order to determine criterion validity of the scale, its correlation with the Multi-Dimensional Anger Scale's subscale "anger related behaviors" (Balkaya and Şahin 2003) was used. For calculating test-retest reliability, the BAQ was administered to 53 students from this the research sample twice, with a 4-week interval.

Results: For determining the reliability of the scale, Internal consistency (Cronbach alpha), test-retest and split-half methods were used. Criterion validity of the scale and sex differences were examined. The scale was shown to be highly internally consistent and stable at appropriate levels over 4 weeks time period. Only one significant sex difference was found. Men had significantly higher scores on Physical Aggression than women. All subscales of the BAQ were significantly intercorrelated. The statistical features of the scale were also presented.

Conclusions: This study supports the four-factor model of the BAQ indicated by the original study (Buss and Perry 1992). Findings demonstrate that the Turkish version of the BAQ is a reliable and valid instrument to measure aggression.

Key Words: Aggression, Buss-Perry Aggression Questionnaire, Turkish version, validity, reliability.

Geliş Tarihi: 04.11.2011 - **Kabul Tarihi:** 02.04.2012

¹Yrd. Doç., Başkent Üniv. İletişim Fak. Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Ankara.

Psik. H. Andaç Demirtaş Madran, e-posta: andac@baskent.edu.tr

GİRİŞ

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) (Buss ve Perry 1992) tüm dünya literatüründe en sık kullanılan saldırganlık ölçekleri arasında yer almaktadır. Buss-Durkee Düşmanlık Envanteri'nden (BDDE) (Buss ve Durkee 1957) uyarlanmış olan ölçek, 29 maddeden oluşan 5 aralıklı Likert türü bir ölçektir. Fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olmak üzere saldırganlığın dört farklı boyutunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Fiziksel saldırganlık alt ölçeği, başkalarına fiziksel olarak zarar verme ile ilişkili 9 soru; sözel saldırganlık alt ölçeği, başkalarını sözel yolla incitmeyi içeren 5 soru; öfke alt ölçeği, saldırganlığın duygusal boyutunu ölçmeyi hedefleyen 7 soru; düşmanlık alt ölçeği ise saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçmeyi hedefleyen 8 soru içermektedir.

BPSÖ'nün özgün formunun psikometrik özelliklerini incelemek üzere, çeşitli yöntemler kullanılarak birçok farklı araştırma yürütülmüş ve çoğu özgün formun yapısının gücünü destekleyen bulgular ortaya koymuştur (Archer ve ark. 1995, Archer ve Haigh 1997a, Harris 1995, Ireland ve Archer 2004, Meesters ve ark. 1996, O'Connor ve ark. 2001). Bulgulara göre ölçeğin ve alt ölçeklerin test-tekrar test güvenilirliği ve iç tutarlığı yeterlidir (Archer ve Haigh 1997, Archer ve ark. 1995, Buss ve Perry 1992, Harris 1995, 1997). Alt ölçeklerin her biri arasında anlamlı ilişkiler olduğu ortaya konmuştur (Archer ve ark. 1995, Buss ve Perry 1992, Harris 1996). Buss ve Perry'nin (1992) özgün çalışmalarında elde ettikleri iç tutarlılık katsayıları sırasıyla şöyledir: fiziksel saldırganlık 0,85, sözel saldırganlık 0,72, öfke 0,83, düşmanlık 0,77 ve toplam puan için 0,89.

Ölçeğin birçok farklı dile uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Örneğin Felemenkçe (Meesters ve ark. 1996), Japonca (Nakano 2001, Ramirez ve ark. 2001), İspanyolca (Vigil-Colet ve ark. 2005, Garcia-Leo'n ve ark. 2002), Slovakça (Lovas ve Trenkova 1996), Rusça (Ruchkin ve Eisemann 2000), Yunanca (Tsorbatzoudis 2006) ve Çince (Maxwell 2007). Tüm bu uyarlamalarda, ölçeğin 4 faktörlü yapısını koruduğu görülmüştür.

Saldırganlık Türkiye'de gittikçe büyüyen bir sorun haline gelmektedir. Bu nedenle, bu ülkede saldırganlıkla ve saldırganlığın farklı boyutlarıyla ilgili araştırmalar gittikçe daha çok önem kazanmaktadır. Ancak, öte yandan, saldırganlığı çok boyutlu ve kapsamlı bir şekilde ölçen bir ölçeğe ihtiyaç duyulmaktadır. BPSÖ (Buss ve Perry 2002). Türkiye'de yaygın bir şekilde kullanılan bir ölçek olmakla birlikte (çeviri yoluyla ya da doğrudan İngilizce formu kullanılarak), ölçeğin Türkçe formuna ve geçerlik-güvenilirlik bilgilerine ilişkin yayımlanmış, ulaşılabilir bir çalışma bulunmamaktadır*. Sonuç

olarak, BPSÖ'nün Türkçe formunu oluşturmak ve geçerlik-güvenilirlik çalışmalarını gerçekleştirmek önemlidir.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

1. Ölçeğin Türkçe formunun oluşturulması
2. Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi
3. Ölçeğin iç tutarlılık, test yarılama güvenilirliği ve test-tekrar test güvenilirliğinin belirlenmesi
4. Ölçeğin ölçüt geçerliğinin belirlenmesi

YÖNTEM

Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini Ankara Üniversitesi ve Başkent Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 220 (102 erkek, 118 kadın) öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları 17-20 arasında değişmektedir ($X=21,37$, $SS= 2,248$).

Katılımcılardan 53'ü (24 erkek, 29 kadın) test-tekrar test geçerliğini belirlemek üzere 4 hafta arayla tekrar ölçeği doldurmuşlardır. Yaşları 18-25 arasında değişmektedir ($X=19,3$, $SS= 1,28$).

İşlem

Katılımcılara, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) (Buss ve Perry 1992), Çok-Boyutlu Öfke Ölçeği'nin "Öfkeyle ilgili davranışlar" alt ölçeği (Balkaya ve Şahin 2003) ders sırasında toplu halde uygulanmıştır. Uygulama yaklaşık olarak 25 dakika sürmüştür. Test-tekrar test güvenilirliğini belirlemek amacıyla, ayrıca 53 öğrenciye 4 hafta arayla BPSÖ tekrar uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Öncelikle BPSÖ'nün (Buss ve Perry 2002) Türkçe'ye çeviri ve geri çevirileri yapılmıştır. Bu işlem sonucunda Türkçe form oluşturulmuştur. Özgün ölçek hakkındaki ayrıntılı bilgi giriş bölümünde yer almaktadır.

Bunun yanında, BPSÖ'nün ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla katılımcılardan Çok Boyutlu Öfke Ölçeği'nin (Balkaya ve Şahin 2003) "Öfkeyle ilgili davranışlar" alt ölçeğini doldurmaları istenmiştir. Beş aralıklı Likert türü bir ölçek olan Çok Boyutlu Öfke Ölçeği; "Öfke belirtileri", "Öfkeye yol açan durumlar", "Öfkeyle ilgili düşünceler", "Öfkeyle ilişkili davranışlar" ve "Kişilerarası öfke" olmak üzere 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu çalışmada 26 maddeden oluşan "Öfkeyle ilişkili

*Buss ve Warren (2000) tarafından ölçeğin 2000 yılında güncellenen 34 madde ve 5 faktörlü formu, Can (2002) tarafından uzmanlık tezi olarak Türkçe'ye uyarlanmış, ancak çalışma yayımlanmamıştır. Ayrıca, halihazırda dünya literatüründe, ölçeğin 1992'de geliştirilen 29 maddelik 4 faktörlü formunun çok daha yaygın olarak kullanılmaya devam ettiği görülmektedir.

TABLO 1. BPSÖ'nün Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri (N= 220).

Maddeler	Faktör Yükleri			
	Faktör 1 (FS)	Faktör 2 (ÖF)	Faktör 3 (DÜ)	Faktör 4 (SS)
Faktör I: Fiziksel Saldırganlık (FS)				
13. Birisi bana sataşırsa kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim.	0,80*	0,01	0,03	0,10
8. Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum.	0,65*	0,29	0,01	0,08
2. Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.	0,65 *	0,08	0,03	0,09
11. Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu.	0,66*	0,05	0,09	0,05
25. Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum.	0,59 *	0,14	0,20	0,05
16. Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum. ^a	0,58*	0,00	0,04	0,08
29. Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.	0,49 *	0,09	0,21	0,21
22. Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm.	0,42*	0,13	0,23	0,05
5. Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.	0,36*	0,00	0,30	0,09
Faktör II: Öfke (ÖF)				
19. Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım.	0,18	0,66 *	0,02	0,20
28. Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.	0,18	0,57*	0,17	0,14
1. Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.	0,25	0,55*	0,18	0,10
18. Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.	0,13	0,49*	0,36*	0,10
9. Sakin yapılı biriyimdir. ^a	0,12	0,53*	0,06	0,26
23. Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum.	0,34	0,49*	0,16	0,21
12. Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.	0,02	0,52*	0,05	0,07
Faktör III: Düşmanlık (DÜ)				
20. Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım.	0,04	0,03	0,71*	0,05
23. Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum.	0,17	0,01	0,53*	0,29
3. Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında "Acaba benden ne istiyor?" diye düşünürüm.	0,03	0,35*	0,65*	0,16
7. Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez.	0,19	0,13	0,44*	0,15
26. "Arkadaşlarım"ın arkamdan konuştuklarını biliyorum.	0,31	0,32	0,53*	0,01
9. Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşırım.	0,09	0,02	0,55*	0,13
15. Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.	0,03	0,27	0,42*	0,29
17. Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm.	0,09	0,06	0,43*	0,37*
Faktör IV: Sözel Saldırganlık (SS)				
27. Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler.	0,28	0,18	0,07	0,59*
6. İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.	0,17	0,19	0,01	0,60*
21. İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim.	0,10	0,40*	0,01	0,61*
14. İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim.	0,03	0,10	0,15	0,47*
4. Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim.	0,17	0,34	0,27	0,39*

^aBu maddeler ters puanlanmıştır.

davranışlar" alt ölçeği kullanılmıştır. Öfkenin çeşitli boyutlarını ölçmeyi amaçlayan ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği yüksektir (Balkaya ve Şahin 2003, Eşiyok ve ark. 2007).

BULGULAR

Faktör yapısı

BPSÖ'nün faktör yapısını belirlemek amacıyla faktör analizi

yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi (exploratory factor analysis) ve temel bileşenler yöntemi ile varimax rotasyonu kullanılarak, özdeğeri 1'in üzerinde olan faktörler ve faktör yükleri 0,30'un üzerinde olan maddeler temel alınmıştır.

Elde edilen bulgular Buss ve Perry'nin (1992) bulgularıyla örtüşmektedir. Ölçeğin Türkçe formu da 4 faktörlü bir yapıya sahip olup, varyansın %41,4'ünü açıklamaktadır. Bu faktörler (Tablo 1'de de görülebileceği gibi) özgün ölçekte olduğu

TABLO 2. BPSÖ'nün Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar* (N= 220).

Sözel Saldırıcılık	0,33*	0,36*	0,36*	1
Öfke	0,56*	0,36*	1	
Düşmanlık	0,33*	1		
Fiziksel Saldırıcılık	1			

*Tüm korelasyonlar için $p < 0,001$

gibi: (a) Fiziksel saldırıcılık (13.,8.,2.,11.,25.,16.,29.,22. ve 5. maddeler); (b) Düşmanlık (20.,24.,3.,26.,10.,15., 7. ve 17. maddeler); c) Öfke (19.,28.,1.,18.,9.,23. ve 12. maddeler); ve (d) Sözel saldırıcılık (27.,6.,21.,14. ve 4. maddeler) şeklinde adlandırılmıştır.

Faktör yükleri Tablo 1'de verilmiştir.

Faktörler arası korelasyonlar Tablo 2'de görülmektedir. Analizler sonucunda, ölçeğin tüm alt ölçekleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu ortaya konmuştur.

Ayrıca, Tablo 3'de cinsiyet farklılıklarına ilişkin bulgular özetlenmektedir. Görüleceği gibi, gerçekleştirilen t-testi analizleri sonucunda, yalnızca fiziksel saldırıcılık puanları açısından anlamlı bir cinsiyet farklılığı olduğu ortaya konmuştur [$t(217) = 3,02, p < 0,001$]. Fiziksel saldırıcılık alt ölçeğinden erkekler ($X = 22,85, SS = 6,0$) kadınlardan ($X = 20,38, SS = 6,1$) anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar elde etmişlerdir.

Güvenirlilik bulguları

Ölçeğin güvenirliliği iç-tutarlılık katsayısının hesaplanması ve test-tekrar test güvenirliliği ile test yarılama güvenirliliğinin belirlenmesi yoluyla ölçülmüştür.

Her bir faktörün iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı (Cronbach 1951) yoluyla ölçülmüştür.

Tablo 4'de de görüldüğü gibi, alfa değerleri 4 faktörün de iç tutarlılığının yeterli düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Tüm ölçek için elde edilen alfa değeri 0,85, fiziksel saldırıcılık için elde edilen alfa değeri 0,78, sözel saldırıcılık için elde edilen

alfa değeri 0,48, öfke için elde edilen alfa değeri 0,76, düşmanlık için elde edilen alfa değeri 0,71'dir.

Test-tekrar test güvenirliliğini belirlemek için, 53 katılımcıya 4 hafta sonra tekrar ölçek uygulanmıştır. Pearson korelasyon katsayıları hesaplanmış ve bulunan korelasyonların anlamlı olduğu görülmüştür. Belirlenen katsayılar sırasıyla şu şekildedir: sözel saldırıcılık, 0,82; fiziksel saldırıcılık, 0,98; öfke, 0,85; düşmanlık, 0,85 ve toplam puan, 0,97.

Test yarılama güvenirliliği katsayıları (Spearman-Brown) 0,53 ile 0,82 arasında değişmektedir (sözel saldırıcılık için $r = 0,53$; fiziksel saldırıcılık için $r = 0,73$; öfke için $r = 0,78$; düşmanlık için $r = 0,75$; ve toplam puan için $r = 0,82$).

Ölçüt geçerliliği

Bu çalışmada, daha önce de belirtildiği gibi, ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği'nin (Balkaya ve Şahin 2003) "Öfkeyle ilgili davranışlar" alt ölçeği kullanılmıştır.

BPSÖ ile ÇBÖÖ arasındaki korelasyon katsayısı $r = 0,49$ 'dur ($p < 0,001$). BPSÖ'nün alt ölçekleriyle (fiziksel saldırıcılık, düşmanlık, öfke, sözel saldırıcılık) ÇBÖÖ'nün "Öfkeyle ilgili davranışlar" alt ölçeği arasındaki korelasyon katsayıları ise sırasıyla şöyledir; 0,40, 0,40, 0,31 ve 0,27. Tüm değerler 0,001 düzeyinde anlamlıdır.

TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı Buss-Perry Saldırıcılık Ölçeği'nin (BPSÖ) Türkçe formunu oluşturmak ve geçerlik, güvenirlilik çalışmasını gerçekleştirmektir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda, Türkçe formun, özgün formla aynı şekilde 4 faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür.

Türkçe formun güvenirliliğini belirlemek amacıyla, iç tutarlılık hesaplanmış ve test-tekrar test ve test yarılama yöntemleri kullanılmıştır. İç tutarlılık (Cronbach alfa) katsayısı, tüm ölçek için 0,85, fiziksel saldırıcılık alt ölçeği için 0,78, düşmanlık alt ölçeği için 0,71, öfke alt ölçeği için 0,71 ve sözel

TABLO 3. Toplam Puan ve Alt Ölçeklerden Elde Edilen Puanların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması* (N=220).

	Erkek (n=102)		Kadın (n =118)		t
	X	SS	X	SS	
Fiziksel Saldırıcılık	22,85	6,00	20,38	6,10	3,02*
Öfke	19,27	5,18	20,84	4,85	2,32
Düşmanlık	23,23	5,17	23,74	4,74	0,60
Sözel Saldırıcılık	15,30	3,28	14,42	2,64	2,23
Toplam Puan	82,00	13,17	80,78	11,95	0,72

* $p < 0,001$.

TABLO 4. BPSÖ'nün Güvenirlik Katsayıları ve Ortalama Değerleri (N=220).

	Cronbach α	Ortalama (SS)
Toplam puan	0,85	81,35(12,52)
Fiziksel saldırganlık	0,78	21,53 (6,17)
Düşmanlık	0,71	23,50 (4,94)
Öfke	0,76	20,11 (5,05)
Sözel saldırganlık	0,48	14,83 (2,98)

saldırganlık alt ölçeği için 0,48 olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, Buss ve Perry'nin (1992) elde ettikleri tutarlılık katsayıları ile benzer şekilde yeterlidir ve aynı şekilde, en düşük alfa değeri sözel saldırganlık için elde edilendir.

Ölçeğin test yarılama yöntemiyle elde edilen güvenilirlik katsayısı da oldukça yüksektir (tüm ölçek için 0,82). Test-tekrar test güvenilirliğinin, tüm ölçek için 0,97 olduğu ve alt ölçekler için 0,82 (sözel saldırganlık) ile 0,98 (fiziksel saldırganlık) arasında değiştiği belirlenmiştir. Değerler, özgün araştırmada elde edilen değerlerden yüksektir. Buss ve Perry (1992), 9 haftalık arayla gerçekleştirdikleri ikinci uygulama sonucunda, tüm ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğinin 0,80 olduğu ve alt ölçekler için bu değer 0,72 (öfke alt ölçeği) ile 0,80 (fiziksel saldırganlık) arasında değiştiğini ortaya koymuşlardır.

Ölçüt geçerliğini belirlemek için, Türkçe formun Çok Boyutlu Öfke Ölçeği'nin (Balkaya ve Şahin 2003), "Öfkeyle ilgili davranışlar" alt ölçeği ile korelasyonuna bakılmış, iki ölçek arasındaki korelasyonun 0,001 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir ($r = 0,49$ 'dur ($p < 0,001$)).

Bu çalışmada, sadece fiziksel saldırganlık puanları açısından

bir cinsiyet farklılığı olduğu ortaya konmuştur. Erkeklerin bu alt ölçekten aldıkları puanlar kadınların puanlarından anlamlı ölçüde yüksektir. Buss ve Perry (1992), erkeklerin fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanlarının kadınlarınkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Fiziksel saldırganlık puanlarındaki farklılığın çok daha büyük olduğu, ancak sözel saldırganlıktaki farklılığın çok düşük olduğu belirtilmiştir. Bu konu üzerine yürütülen çalışmaların hemen hemen hepsinde fiziksel saldırganlık açısından bir cinsiyet farklılığı olduğu belirlenmiştir. Bunlardan bazıları, bu çalışmada da olduğu gibi, bu farklılığın sadece fiziksel saldırganlık boyutunda olduğu sonucuna (Bernstein ve Gesn 1997, Harris ve Knight-Bohnhoff 1996, Williams ve ark. 1996), bazılarıysa, çok düşük düzeyde de olsa, aynı zamanda sözel saldırganlık boyutunda da erkeklerin kadınlardan daha yüksek puanlar elde ettiği sonucuna ulaşmışlardır (Archer ve Haigh 1997b, Archer ve ark. 1995, Meesters ve ark. 1996, Ramirez ve ark. 2001, Williams ve ark. 1996, Nakano 2001).

Özetle, bu çalışma, bulguları ışığında, BPSÖ'nün Türkçe formu özgün formun 4 faktörlü yapısını temsil eder niteliktedir. Bu çalışma, Türkçe formun geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın en temel sınırlılığı genellebilirlik boyutundadır. Daha büyük örneklemler ve üniversite öğrencileri dışında katılımcıları da kapsayan bir örnekleme (örn. çocuklar ve ergenlerle) başka çalışmalar yürütülebilir. Tüm sınırlılıklarına rağmen, bu çalışma, ölçeğin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir olduğunu ortaya koymakta ve orijinal ölçekteki gibi 4 faktörlü bir yapıyı destekleyen bulgular sunmaktadır. Bu çalışmanın, var olan Türkçe saldırganlık ölçeği açığına ilişkin beklentileri karşılayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Archer J, Haigh AM (1997a) Do beliefs about aggressive feelings and actions predict reported levels of aggression? *Br J Soc Psychol*, 36: 83–105.
- Archer J, Haigh AM (1997b) Beliefs about aggression among male and female prisoners. *Aggress Behav*, 23: 605–415.
- Archer J, Kilpatrick G ve Bramwell R (1995) Comparison of two aggression inventories. *Aggress Behav*, 21: 371–80.
- Balkaya F, Şahin NH (2003) Çok Boyutlu Öfke Ölçeği. *Türk Psikiyatri Derg*, 14(3):192-202.
- Bernstein IH, Gesn PR (1997) On the dimensionality of the Buss/Perry Aggression Questionnaire. *Behav Res Ther*, 35: 563–8.
- Buss AH, Durkee A (1957) An inventory for assessing different kinds of hostility. *J Consult Psych*, 21: 343-9.
- Buss AH, Perry M (1992) The Aggression Questionnaire. *J Pers Soc Psych*, 63: 452-9.
- Buss AH, Warren WL (2000) *Aggression Questionnaire: Manual*. LA: Western Psychological Services.
- Can S (2002) "Aggression questionnaire" Adlı Ölçeğin Türk Popülasyonunda Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. Genel Kurmay Başkanlığı, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği, yayımlanmamış uzmanlık tezi, İstanbul.
- Cronbach L (1951) Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16: 297–334.
- Eşiyok B, Yasak Y ve Korkusuz İ (2007) Trafikte öfke ifadesi: Sürücü Öfke İfadesi Envanteri'nin geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Derg*, 18 (3): 231-243.
- García-León A, Reyes G A, Vila J ve ark. (2002) The Aggression Questionnaire: A validation study in student samples. *The Spanish Journal of Psychology*, 5(1): 45–53.
- Harris J A (1995) Confirmatory factor analysis of the Aggression Questionnaire. *Behav Res Ther*, 8: 991-3.
- Harris JA (1997) A further evaluation of the Aggression Questionnaire: Issues of validity and reliability. *Behav Res Ther*, 35: 1047-53.
- Harris MB (1996) Aggressive experiences and aggressiveness: Relationship to ethnicity, gender, and age. *J App Soc Psychol*, 26: 843–70.
- Harris MB, Knight-Bohnhoff K (1996) Gender and aggression II: Personal

- aggressiveness. *Sex Roles*, 35(1-2): 27-42.
- Ireland JL, Archer J (2004) The association between measures of aggression and bullying among juvenile and young offenders. *Aggress Behav*, 30: 29-42.
- Lovaš L, Trenková O (1996) Aggression and perception of an incident. *Studia Psychologica*, 38: 265-70.
- Maxwel JP (2007) Development and preliminary validation of a Chinese version of the Buss-Perry Aggression Questionnaire in a population of Hong Kong Chinese. *J Pers Asses*, 88(3): 284.
- Meesters C, Muris P, Bosma H ve ark. (1996) Psychometric evaluation of the Dutch version of the Aggression Questionnaire. *Behav Res Ther*, 34: 839-43.
- Nakano K (2001) Psychometric evaluation on the Japanese adaptation of the aggression questionnaire. *Behav Res Ther*, 39: 853-8.
- O'Connor DB, Archer J, Wu F (2001) Measuring aggression: Self-reports, partner reports, and responses to provocation situations. *Aggress Behav* 27: 79-101.
- Ramirez J M, Andreu JM, Fujihara T (2001) Cultural sex differences in aggression: A comparison between Japanese and Spanish students using two different inventories. *Aggress Behav*, 27: 313-22.
- Ruchkin VV, Eisemann M (2000) Aggression and psychological problems in juvenile male delinquents versus controls in Russia: Alternative ways of "letting off steam"? *Aggress Violent Beh*, 5: 217-5.
- Tsorbazoudis H (2006) Psychometric evaluation of The Greek version of the Aggression Questionnaire. *Percept Motor Skill*, 102(3): 703.
- Vigil-Colet A, Lorenzo-Seva U, Codorniu-Raga MJ ve ark. (2005) Factor structure of the aggression questionnaire among different samples and languages. *Aggress Behav*, 31: 601-8.
- Williams TY, Boyd JC, Cascardi MA ve ark. (1996) Factor structure and convergent validity of the Aggression Questionnaire in an offender population. *Psychol Assessment*, 8: 398-403.